

Gheorghe Ciuhandu - profil biografic¹

CARMEN MARIA DORLAN

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”
Târgu-Mureș

Abstract

Gheorghe Ciuhandu - Biographic Profile

The present article is intended to offer a short biographical introduction into the activity of Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), one of the most prolific historians of Western Transylvanian area during the first decades of the 20th century. Specialized in theological studies and church history (he graduated the Faculty of Theology of the University of Chernivtsi with a doctoral thesis in 1905), member of the Orthodox ecclesiastical structure in Arad, Gheorghe Ciuhandu has developed during almost five decades an intense cultural, social and religious activity related not only to the regional problems, but also to the Romanians' evolution after 1918. Historical writing distributed in a large series of monographies, cultural and religious studies, published in various journals is an expression of this intense activity and his strong religious beliefs. The article includes an extended list of his historical publications and a list of historiographical references related to him.

Keywords: *Gheorghe Ciuhandu, biography, clerical élite, Orthodox historiography, historical writing.*

Tematica abordată, documentația, metodologia și concepția care au stat la baza scrisului istoric al lui Gheorghe Ciuhandu îi conferă un loc

¹ *Investește în oameni!* FONDUL SOCIAL EUROPEAN. Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013. Axa prioritară 1. Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere. Domeniul major de intervenție 1.5. Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării Contract nr: POSDRU/6/1.5/S/4: „STUDII DOCTORALE, FACTOR MAJOR DE DEZVOLTARE AL CERCETĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ȘI UMANISTE.”

important în cadrul istoriografiei Bisericii Ortodoxe, datorită spiritului polemic și militant accentuat fiind etichetat drept un istoric confesional al trecutului românilor din Câmpia Aradului.² Ținând cont de semnificația contribuției sale la cunoașterea istorică a comunităților românești în perioada modernă, o introspecție realizată deocamdată doar la nivelul biograficului este necesară, atât în vederea restituirii valorii istorice, cât și a unei posibile îmbunătățiri a cunoașterii potențialului creativ al unei elite eclesiastice, care și-a definitivat formația intelectuală în deceniile de la sfârșit de secol XIX și care a avut posibilitatea, în primele decenii ale secolului XX, să transpună mai ușor în produse culturale propria ideologie. Credința proprie fiind considerată marcă distinctivă a identității naționale românești,³ istoria și mai ales cunoștințele de istorie eclesiastică servesc în cazul lui Gheorghe Ciuhandu în vederea expunerii unor soluții considerate adecvate, printre altele, la problemele contemporane cu care Biserica Ortodoxă se confrunta la nivel instituțional după 1918: contextul unificării celor două structuri instituționale bisericești, modul de organizare a Bisericii Ortodoxe și Greco-Catolice, problemele puse de patronatul catolic maghiar, reorganizarea mitropoliei ardelen, rolul problemei secuiești din perspectivă confesională ș.a. În egală măsură, tematica variată a numărului mare de conferințe susținute începând cu 1924 reflectă caracterul pragmatic atribuit scrisului istoric, aducând în atenția cititorilor săi probleme actuale de natură etnico-confesională, demografică sau politică. Este autorul unui mare număr de studii de istorie bisericească, focalizate pe evoluția Bisericii Ortodoxe ardelen și pe implicațiile unirii cu Biserica Romei, monografiile dedicate evoluției vieții bisericești a românilor din Câmpia Aradului pentru perioada modernă, studii cu privire la cartea veche românească prezentă pe teritoriul Episcopiei Aradului, probleme arhivistice⁴ sau articole în care atacă politica guvernului de la Budapesta față de români înainte de 1918, indispensabile pentru orice cercetare a evoluției românilor din Câmpia

² Nicolae Bocșan, *Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), istoric al Bisericii Ortodoxe Române*, în *Logos*, Cluj-Napoca, 2001, p. 300-301.

³ *Ibidem*, p. 301.

⁴ Mircea Timbuș, *Protopopul dr. Gheorghe Ciuhandu, inițiatorul organizării arhivelor arădene*, în *Aradul Cultural*, 1996, 3, nr. 2, p. 28-31.

Aradului în perioada modernă. Această diversitate a preocupărilor sale de cunoaștere a trecutului nu poate fi explicată și înțeleasă fără a se ține cont de modalitatea lui Gheorghe Ciuhandu de a-și face simțită prezența în societate, de acțiunile întreprinse, indiferent de dimensiunea socio-spațială a acestora, altfel spus, de contextul formării și activității sale intelectuale.

Născut la 23 aprilie 1875 în localitatea Roșia (Bihor) și decedat la 29 aprilie 1947 (Vața de Jos, Hunedoara), el a fost de-a lungul carierei sale preot, protopop, iconom stavrofor ortodox, istoric, învățător, asesor școlar, referent și asesor cultural al Episcopiei Aradului, participant la Marea Unire din 1918, membru al Parlamentului României, membru al Academiei Române. Aparține unei prestigioase familii de preoți din Bihor, fiind primul din cei nouă copii ai lui Petru Ciuhandu (preot în Roșia-Bihor, absolvent al Gimnaziului Greco-Catolic de la Beiuș și al Institutului Teologic din Arad, unde a fost coleg cu Roman Ciorogariu și Vasile Mangra)⁵ și al Mariei (n. Papp). Dintre ceilalți frați, mai cunoscut este Teodor, preot în aceeași localitate până în 1942, tatăl lui Petru Ciuhandu⁶ (14 iulie 1918-), la rândul lui preot, iconom stavrofor și istoric. S-a căsătorit la 28 octombrie 1908 cu Octavia Popovici-Desseanu,⁷ profesoară și directoare a Școlii confesionale de fete din Arad, fiica lui Ioan Popovici-Desseanu, avocat deputat, și a Herminei (n. Rațiu), prima

⁵ Pavel Vesa, *Biblioteca preotului dr. Gheorghe Ciuhandu (1875-1947)*, în *Revista Teologică*, nr. 3, 2007. A fost de asemenea membru al Despărțământului Beiuș al ASTRA.

⁶ Petru Ciuhandu (1914-), a activat ca preot la Roșia (1943), Susag-Beliu (1944-1948), Dicănești-Ceica (1949-1951) și Roșia (1952-1991). Dintre scrierile sale publicate pot fi amintite: *Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică în fața neamului*, Beiuș, Editura Buna Vestire, 1994; *Înțelegi oare ce citești? Biserica, sectele și metafizicienii în fața Sfintei Scripturi*, Beiuș, 1998; „*Nimeni n-a știut...*” [Rezistența ortodoxiei românești], în *Buna Vestire*, 1999, 7, nr. 5-6, p. 16-18; *Generația Unirii de la 1859. De-așa vremi se-nvredniciră*, în *Buna Vestire*, 1999, 7, nr. 1-2, p. 17-18; *Creștinismul la români*, Malovăț, Editura Parohiei Malovăț, 2000, 76 p.

⁷ Este autoarea lucrării *O dreaptă cerere către veneratul consistor român gr. or. din Arad și cătră vener. Sinod diecezan din anul 1914 cu privire la regularea situației sale la aceeași școală*, Arad, Tipografia Diecezană, 1914, 62 p.

președintă a Reuniunii Femeilor Române din Arad. Din această căsătorie au rezultat șase copii, printre care se numără Gheorghe Ciuhandu,⁸ profesor la Universitatea din Timișoara în cadrul Catedrei de Chimie.

După terminarea studiilor secundare la Gimnaziul Greco-Catolic din Beiuș⁹, se înscrie la Institutul Teologic din Arad, în 1893, unde beneficiază de sprijinul colegilor tatălui său, Vasile Mangra și Roman Ciorogariu,¹⁰ care activau ca profesori aici și unde, aderând în scurtă vreme la gruparea „naționaliștilor” din Institut, își atrage ostilități din partea conducerii școlii. Cu o lună înainte de absolvirea Seminarului Teologic (iunie 1896), refuzul său de a participa, pe motiv de boală, la serbarea oficială a Mileniului Maghiar (9 mai 1896), a fost considerat un gest politic care i-a adus primul proces disciplinar.¹¹ Activează pentru o scurtă perioadă ca învățător confesional (1897-1899) și ca funcționar în cadrul Consistoriului Ortodox arădean (1900) după care, încurajat și de Roman Ciorogariu și Vasile Mangra, în toamna anului 1900 i se aprobă, cu sprijinul episcopului Ioan Iosif Goldiș, o bursă de studii în valoare de 1.000 de coroane pe an¹² pentru a studia la Facultatea de Teologie de la Universitatea din Cernăuți (1900-1902). Revenit la Arad în 1902, este numit profesor suplinitor la Institutul Teologic în cadrul catedrei de Istorie Bisericească, deținută până atunci de Roman Ciorogariu, dar, nebeneficiind de nici o remunerație pentru activitatea depusă în anul școlar 1902-1903, renunță la funcția oferită și se întoarce în satul natal, Roșia-Bihor, cu intenția de a interveni pentru a obține ajutor financiar în vederea obținerii doctoratului.¹³ În decembrie 1903 Consistoriul Eparhial îi aprobă o altă bursă care îi permite să-și continue studiile doctorale la Cernăuți (1903-1905), în Teologie. Pe 23

⁸ Decedat în Maghreb, nordul Africii în 1983.

⁹ *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 99.

¹⁰ Vezi Preot Pavel Vesa, *Din corespondența episcopului Roman Ciorogariu cu preotul Gheorghe Ciuhandu*, în *Teologia*, I, nr. 2, aprilie-iunie 1997, Arad, p. 108-115.

¹¹ Vezi *Memorii. Din viața mea. Făcute și pățite, spuse ca să învețe și alții*, prefață de Pr. Constantin Jinga, Timișoara, Editura Marineasa, 1999.

¹² Preot Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 110.

¹³ *Ibidem*.

aprilie 1905 susține teza de doctorat realizată sub îndrumarea prof. univ. Eusebie Popovici¹⁴ cu un subiect de istorie bisericească.¹⁵ Printre profesorii de aici care au avut o importanță deosebită în definitivarea formației sale intelectuale se numără și Teodor Tarnovski¹⁶ și Emilian Voiutski.¹⁷ În același an revine la Arad unde, lipsind posibilitatea de a fi

¹⁴ Eusebiu Popovici (1838-1922), profesor de teologie, istoric la Universitatea din Cernăuți, care s-a specializat la Universitatea din Viena. Este profesor la catedra de Istorie Bisericească a Facultății de Teologie până în 1908, predând discipline precum *Patrologia*, *Enciclopedia și metodologia studiilor teologice*, suplinitor la catedra de *Dogmatică* (1882-1896) și *Noul Testament* (1898-1901) etc. Este autorul unui *Curs de Istorie Bisericească universală*, în limba germană, tradus în limba română și publicat de Atanasie Mironescu cu titlul: *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, I-IV, București, 1925-1928; studii publicate în revista *Candela*, *Archiv für Katolisches Kirchenrecht* (Mainz) etc. Cf. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Enciclopedică, 1996.

¹⁵ Pavel Vesa, *op. cit.*

¹⁶ Teodor Tarnovski (1859-1914), profesor de Teologie al Universității din Cernăuți, absolvent al aceleiași universități (1878-1882), care și-a obținut doctoratul în Teologie la Cernăuți în 1885 în urma unor studii de specializare în Teologie Catolică, desfășurate la Universitățile din Viena și München. În cadrul Universității din Cernăuți a activat ca titular al catedrei de Teologie practică din 1896, decan al aceleiași Facultăți (1898-1899, 1900-1901, 1902-1903, 1910-1911) și rector (1904-1905). Printre lucrările sale apărute până în 1905 se numără *Despre cele mai însemnate Liturghii ale Bisericii orientale, mai ales cu privire la cele ce sunt întrebuințate în timpul de față în Biserica noastră*, în *Candela*, 1892, 1893; *Zidirea, întocmirea și decorarea dinăuntru a locașului dumnezeiesc, cum o cere Biserica și tradițiunea*, în *op. cit.*, 1894; *Scurtă explicare a ritului Sfântului Botez și a Sfântului Maslu*, în *op. cit.*, 1895, 1896; *Caracterul poetic al serviciului divin ortodox*, în *op. cit.*, nr. 7, 8, 1905. Este autorul a 47 de predici din cele trei volume publicate împreună cu Emilian Voiutski de *Predici pentru duminicile anului bisericesc*, Cernăuți, 1896, 1898, 1900. Cf. Mircea Păcurariu, *op. cit.*

¹⁷ Emilian Voiutski (1850-1920), profesor de teologie la Cernăuți, specializat în studiul *Vechiului Testament*, al limbilor semitice la Universitățile din Viena, Innsbruck, Strasbourg (1874-1877), ajuns titular al catedrei de Teologie Morală la Universitatea din Cernăuți (1888), suplinitor al catedrei de *Vechiul Testament*

încadrat în învățământul universitar, acceptă numirea sa ca referent școlar al Consistoriului Eparhial Ortodox, singurul post oferit de episcopul Ioan Iosif Papp, păstrat până în 1938. A menționat ulterior că a acceptat postul doar „pentru că m-a îndemnat episcopul să-mi pot spori biblioteca,” salariul fiind aici considerabil mai mare decât în învățământ.¹⁸ Este diacon din 1908, preot și protopop din 1910, iconom stavrofor din 1936. A alcătuit mai multe rugăciuni din texte veterotestamentare, multe dintre ele publicate în *Tribuna* din Arad cu titlul *Rugăciunea românului*, care conțin aluzii la abuzurile din politica școlară a guvernului maghiar. Implicat activ în evenimentele care precedă ceremonia Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, a redactat pe baza acestora *Rugăciunea de la Alba Iulia*, citită în fața altarului catedralei din localitate.¹⁹ A participat la congresul preoțesc desfășurat la Sibiu între 6-7 martie 1919, unde s-au pus bazele Asociației Clerului Ortodox Român „Andrei Șaguna” din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, numărându-se printre primii care propun ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie. Începând cu 1922 este numit președinte al acesteia. A fost ales membru în Adunarea Eparhială din Arad și în Congresul Național Bisericesc și senator în Parlamentul României începând cu 7 iunie 1939. A fost posesorul unei biblioteci personale consistente (număra peste 10.000 de volume spre sfârșitul vieții) pe care ar fi dorit-o împărțită între Academia Română, Institutul de Istorie de la Cluj și Biblioteca Episcopiei Aradului și care conținea numeroase manuscrise de carte veche românească, cărți de referință în liturgică, patristică, istorie bisericească etc.²⁰ O parte dintre ele

(1897-1900), rector al Universității (1892-1893, 1901-1902), redactor al revistei *Candela* (1894-1910), director al Tipografiei eparhiale etc. Printre lucrările sale se numără, alături de *Predici*, *Prelegeri academice din Teologia Morală ortodoxă*, I-III, Cernăuți, 1906, 1911, 1908 (utilizat ca model ulterior); *Morala Testamentului Vechiu. Studiu relativ la istoria moralei creștine*, în *Candela*, 1887, 1889; *Despre superstițiune*, în *op. cit.*, 1893; *Despre emanciparea femeii*, în *op. cit.*, 1902 etc.; Cf. Mircea Păcurariu, *op. cit.*

¹⁸ Pavel Vesa, *op. cit.*

¹⁹ Pr. dr. Gheorghe Lițiu, *Rugăciunea de la Alba Iulia*, în *Mitropolia Banatului*, an XVIII, nr. 10-12, 1965, p. 683-688.

²⁰ Pavel Vesa, *op. cit.*

au fost achiziționate în cursul anului 1929 când a consultat împreună cu Coriolan Petranu²¹ bisericile Episcopiei Aradului, multe fiind donate de istoric diverselor instituții. Nu există un inventar al bibliotecii, ceea ce a facilitat dispersarea multor cărți și face dificilă încercarea de recuperare a lor. S-a confruntat cu numeroase dificultăți financiare în editarea lucrărilor sale, menționate în memoriile și corespondența sa cu Roman Ciorogariu, Ștefan Lupșa, Ioan Lupaș și alții.²² Prefațează²³ și traduce cărți din domeniul teologiei.²⁴

Este un colaborator activ la publicații precum: *Tribuna*, *Tribuna Poporului*, *Românul*, *Biserica și Școala* (la care a fost redactor între 1937 și 1938), *Telegraful Român*, *Revista Teologică*, *Legea Românească*, *Cele Trei Crișuri*, *Candela*, *Biserica Ortodoxă Română* ș.a. Pe 30 mai 1946 a fost ales membru de onoare al Academiei Române, for instituțional care i-a premiat două din lucrări: *Românii din Câmpia Aradului de acum două*

²¹ Coriolan I. Petranu (1893-?), profesor, istoric de artă, primul dintre specialiștii în studiul arhitecturii de lemn din Transilvania. *Enciclopedia istoriografiei românești*, p. 260.

²² Pavel Vesa, *Din corespondența preotului dr. Ștefan Lupșa cu preotul dr. Gheorghe Ciuhandu*, în *Arca*, Arad, II, nr. 12 (23), 1991, p. 13-14; Idem, *Dialog epistolar (I) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciuhandu*, în *Cele Trei Crișuri*, Oradea, s.n., VII, 11-12 (80-81), noiembrie-decembrie 1996, p. 6-7; Idem, *Dialog epistolar (II) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciuhandu*, în *Cele Trei Crișuri*, Oradea, s.n., VIII, 1-3 (82-83-84), ianuarie-martie 1997, p. 4; Idem, *Din corespondența lui Roman Ciorogariu cu Gheorghe Ciuhandu*, în *Teologia*, Arad, I, nr. 2, 1997, p. 108-115; Idem, *Corespondența preotului dr. Gheorghe Ciuhandu cu Academia Română*, în *Ziridava*, 1998, 21, p. 383-394; Radu Ardelean, Pavel Vesa, *Corespondența lui Ioan Lupaș cu Gheorghe Ciuhandu*, în *Aradul Cultural*, 2002, nr. 1-2, p. 131-145.

²³ F. Better, *Ce vi-se pare de Hristos, Al cui Fiu este El?*, traducere din nemțește de Nicolae Tandreu, prefață de Gheorghe Ciuhandu, Arad, 1920, 102 p; Iosif Ioanovici-Șacabent, *Îndreptarea presviterilor, diaconilor și tuturor clirosului. O povățuire a Episcopului dela Vârșeț (1802)*, publicată de Petru Olde, prefață de Gheorghe Ciuhandu, Sibiu, 1931, 28 p.

²⁴ Georgius Leicester Marriott, *De Ecclesia Anglicana cum Ecclesiis Orthodoxis conjungenda. Despre unirea Bisericii Anglicane cu Bisericile Ortodoxe*, traducere din latinește de Gheorghe Ciuhandu, Arad, 1937, 14 p.

veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice-politice ulterioare, Arad, 1940 și *Episcopii Samuel Vulcan și Gherasim Raț. Pagini mai ales din istoria românilor crișeni (1830-1840)*, Arad, 1935.

Activitatea sa publicistică cuprinde, într-o încercare de reconstituire cât mai completă, următoarele articole și cărți:

- *Apostolia*, în *Revista Teologică*, 1907, I, nr. 2, p. 51-55.
- *Pentru „Lucefărul,”* în *Revista Teologică*, 1907, I, nr. 4, p. 165-168.
- *Chestiunea ritului răsăritean în desvoltarea sa până azi pe teritoriul ungar*, Cernăuți, 1907.
- *Diverse*, în *Revista Teologică*, 1907, I, nr. 2, p. 68-70; nr. 3, p. 121-123; nr. 5, p. 211.
- *Încreștinarea ungarilor, ducatele din stânga Dunării, ritul răsăritean*, în *Tribuna poporului*, Arad, 1908.
- *Cântarea noastră bisericească (Observări fugitive)*, în *Revista Teologică*, 1908, II, nr. 3, p. 109-112.
- *Biserica și catehizarea*, în *Revista Teologică*, 1909, III, nr. 3, p. 142-146; nr. 4, p. 197-205; nr. 5, p. 241-249.
- *Comorile trecutului nostru*, în *Revista Teologică*, 1909, III, nr. 2, p. 101-104.
- *Raportul dintre biserică și limba vie a poporului*, în *Revista Teologică*, 1910, IV, nr. 2, p. 57-64; nr. 3, p. 97-106.
- *Cerem sfîntirea vieții constituționale bisericești: Aviz la o tradiție șaguniană*, în *Revista Teologică*, 1911, V, nr. 3, p. 65-71.
- *„Maghiarii gr.-cat.” și „Liturgie maghiară”: Cum privesc alții chestiunea*, în *Revista Teologică*, 1911, V, nr. 19-20, p. 513-526.
- *Organizarea bisericii orientale naționale maghiare - Cum privesc alții chestiunea bisericii ortodoxe maghiare*, în *Revista Teologică*, 1912, VI, nr. 1, p. 11-19.
- *Un popor pierdut: Armenii din Regatul Ungar: - O pagină încheiată din „evoluția” religioasă a statului ungar*, în *Revista Teologică*, 1912, VI, nr. 7-8, p. 214-218.
- *Din comorile trecutului nostru: O singhelie din 1798*, în *Revista Teologică*, 1913, VII, nr. 1, p. 27-29.

- *Bogomilismul și Români: Originea slavică. Ipoteza unui bogomilism românesc*, în *Revista Teologică*, 1913, VII, nr. 9-11, p. 283-295.
- *Bogomilismul și Români: Părerile dlui I. Ieșianu*, în *Revista Teologică*, 1913, VII, nr. 17-19, p. 481-489.
- *Bogomilismul la Români: Defectele esențiale ale ipotezei bogomiliste*, în *Revista Teologică*, 1914, VIII, nr. 3-4, p. 52-57; nr. 7-9, p. 175-186.
- *Licăriri de românism în vechia biserică a Românilor. Epoca tiparelor românești din vremea influenței protestantice*, în *Revista Teologică*, 1914, VIII, nr. 10-12, p. 217-232, 1916, X, nr. 1-3, p. 30-43; la sfarsit, punem punct, nu punct-virgula
- *Școala noastră poporală și darea culturală. Un raport oficios*, Arad, 1918, 51 p.
- *Împreunarea Bisericilor ortodoxe-române de pe teritoriul României Mari într-o singură Biserică și raportul acestei Biserici față cu Statul*, Arad, 1919, 32 p.
- *Reorganizarea Mitropoliei Ardelene*, Arad, 1920, 54 p.
- *Vechi urme de cultură în Bibor*, în *Cele Trei Crișuri*, 1920, I, nr. 7, p. 26-29; nr. 8, p. 20-26; nr. 10, p. 22-27, nr. 11, p. 20-23.
- *Reorganizarea Mitropoliei transilvane*, Arad, 1920, 54 p.
- *Schisma românească sau „Unirea cu Roma”*, Sibiu, 1921, 54 p.
- *Câteva păreri în jurul unui sinod ecumenic*, 1921, XI, nr. 6-7, p. 157-169.
- *Unificare la repezeală ori revizuirea Statutului organic ardelean?*, în *Revista Teologică*, 1921, XI, nr. 8-11, p. 263-273.
- *Biserica din Coroiu (jud. Bihor)*, în *Legea Românească*, 1922, II, nr. 42, p. 1-3.
- *Arhimandritul Mitrofor Evsevie Popoviciu*, în *Revista Teologică*, 1922, XII, nr. 10-11, p. 255-257.
- *Moise Nicoară și Ioan Mibuț la Beiuș*, în *Beiușul*, 1922, II, nr. 15, p. 1-2.
- *Români ortodocși și uniți români sau două organizații bisericesti românești din Ardeal*, Sibiu, 1922, 78 p.

- *Puncte de orientare în chestiunea unificării administrative bisericești*, în *Analele Asociației Clerului*, Sibiu, 1922.
- *Papism și ortodoxism în Ardeal sau porfiră și cunună de spini. Studiu statistic-bisericesc*, Arad, [1922], 95 p.
- *Credințe despre Draci*, în *Revista Teologică*, 1922, XII, nr. 4-6, p. 87-99.
- *Pentru Istoria Diecezei Aradului - Cu prilejul Istoriei păr. Dr. T. Botiș*, în *Revista Teologică*, 1923, XIII, p. 117-125.
- *Reorganizarea centrelor ierarhice și unificarea bisericească*, București, 1923, 70 p.
- *Cum s'a făcut „unirea” cu Roma la Șeitin*, în *Biserica și Școala*, 1923, XLVII, nr. 51, p. 1-5; 1924, XLVIII, nr. 3, p. 2-3, nr. 44, p. 3-4.
- *Convocare*, în *Revista Teologică*, 1923, XIII, nr. 8-10, p. 328 [cu Gheorghe Maior].
- *Din trecutul Catolicismului în Ardealul Românesc. Metamorfoza Bisericii Greco-Catolice sub raport dogmatic-moral*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1924, XLII, p. 73-77, 137-141, 257-263; 1932, L, p. 238-246; 300-306.
- *Preoți români care rup pecețile cu Roma*, Arad, 1924, 19 p.
- *Unirea și întoarcerea Galșei la ortodoxie. Contribuțiuni la istoria Diecezei Aradului*, Sibiu, 1924, 35 p.
- *Urgia unionistă din județul Aradului și reacțiunea ortodoxă în anii 1834-1835. Pagini din istoria Diecezei Aradului*, Arad, 1924, 55 p. [*La Vatra Sufletească a Neamului*, II, *Biserica și Școala*, 1924, XLVIII, nr.13, p. 4-5, nr. 21, p. 5-7].
- *Înapoi la Apostolie! Sau Portițele canonice ale Statutului Organic*, în *Revista Teologică*, 1924, XIV, nr. 4, p. 106-110; nr. 5, p. 137-149; nr. 6-7, p. 175-187; nr. 8-9, p. 229-237; nr. 10-11, p. 275-281.
- *Unul din sfinții lor - Iosaphat Kuncewicz*, în *Revista Teologică*, 1924, XIV, nr. 2-3, p. 45-49.
- *Cum mi-au răpit Uniții și Ungurii sufletele dela Nadăș (1896-1924). O întrebare și un răspuns*, Arad, 1925, 23 p; [*Biserica și Școala*, 1925, XLIX, nr. 3, p. 2-6].

- *Poporul din ținutul Aradului rupe pecetea uniunii, în Biserica și Școala*, 1925, XLIX, nr. 52, p. 4-6 [*Biserica Ortodoxă Română*, 1925, XLIII, p. 520-522].
- *Calea vieții și calea morții. Câteva tâlcuiri statistice-morale în ținutul Aradului și din Banat*, Arad, 1925, 23 p.
- *Un neam și un suflet. Însemnări din trecut și de azi*, Arad, 1925, 22 p.
- *Propaganda catolică-maghiară dela Măcău în coasta diecezei ortodoxe a Aradului (1815-1864). Cercetări istorice*, Arad, 1926, 63 p.
- *Cei ce strică sufletul poporului românesc. O întâmpinare*, Arad, 1926, 32 p.
- *Asociația clerului „Andrei Șaguna,” în Revista Teologică*, 1926, XVI, nr. 8-10, p. 271-272 [în colaborare cu Nicolae Colan].
- *Convocare*, în *Revista Teologică*, 1927, XVII, nr. 8-10, p. 312, 1931, XXI; nr. 10, p. 403-404 [cu Nicolae Colan].
- *Dezbinarea religioasă a Românilor ardeleni. Falsificarea credinței și istoriei*, Arad, 1927, 64 p. [*La Vatra Sufletească a Neamului*, VII].
- *Un nume vrednic și o datorie pioasă. Asesorul referent școlar Dr. Gh. Popa*, în *Legea Românească*, 1927, VII, nr.11, p. 6.
- *Patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile statului român. Studiu istoric-statistic și politic-bisericesc*, Arad, 1928, 211 p.
- *Un erou al ortodoxiei românești din v. XVIII (Antoni Habata, zis Neamțu, din jud. Arad)*, Arad-Cernăuți, 1928, 27 p. [*La Vatra Sufletească a Neamului*, VIII].
- *Suveranitatea și solidaritatea națională. Discurs ținut în ședințele dela 20 Martie 1928 în Senat, cu prilejul discuțiilor asupra proiectului de lege a cultelor*, București, 1928, 52 p.
- *Câteva momente din trecutul episcopiei Aradului. Conferință*, Arad, 1929, 31 p.
- *Cum s'a făcut Unirea cu Roma în Ohaba-Forgaciu (Banat). Demascarea unor siluiri și fraude*, Sibiu, 1929, 43 p. [*Revista Teologică*, 1929, XIX, nr. 2-3, p. 53-82].
- *Cum s'a făcut „unirea” Românilor cu Roma*, în *Revista Teologică*, 1929, XIX, nr. 5-6, p. 177-179.

- *Doi Ioanovici pe tronul episcopesc ort. dela Arad. I. Disertație comemorativă despre episcopul Nestor Ioanovici, cu spicuri nouă din istoria episcopiei Aradului în veacul XVIII. II. Anexă: Episcopul sârbesc Vichentie Ioanovici și un document al său românesc. Ca introducere la „Viața lui Nestor Ioanovici (1767-1830) episcopul Aradului,”* Arad, 1929, 38 p.
- *O pagină din viața Ortodoxiei Românilor Ungureni - Dela serbările centenare ale episcopiei Aradului, în Biserica Ortodoxă Română,* 1929, XLVII, p. 984-994.
- *Din viața lui Nestor Ioanovici, Episcopul Aradului, 1767-1830. Schiță,* Arad, 1929, 56 p.
- *Bălgradule românesc te chemăm mărturie...* Discurs la deschiderea congresului preoțesc ortodox ținut în Alba-Iulia la 6 și 7 noiembrie 1929, Arad, 1929, 29 p.
- *Călugării Visarion și Sofronie și mucenicii ortodoxiei din Ardeal. Cuvinte de pomenire,* Sibiu 36 p.
- *Cu gândul la Alba-Iulia lui 1918,* în *BOR*, 1929, XLVII, p. 209-217;
- *Vichentie Ioanovici, episcopul Aradului, 1726-1731, apoi Mitropolit,* în *Biserica și Școala*, 1930, LIV, nr. 44, p. 10-14.
- *La două decenii* [Comemorare a 20 de ani de activitate a *Revistei Teologice*], în *Revista Teologică*, 1930, XX, nr. 1-2, p. 17-30.
- *Cărțile de „afurisanie” sau blăstem din Ardeal,* Sibiu, 1930, 38 p.
- *Brașovul, cetate a ortodoxiei românești. Discurs la deschiderea Congresului preoțesc ardelean ținut la Brașov la 11-12 Noembrie 1930,* Arad, 1930, 32 p.
- *Icoane din trecutul cultural al Aradului. Dascălul Moisă Botă (1789-1873),* în *Biserica și Școala*, 1930, LIV, nr. 41, p. 3-5; nr. 43, p. 10-14; nr. 47, p. 5-7; nr. 52, p. 11-12.
- *Die Stifte des Tschanader Diözese im Mittelalter, de Dr. theol. et phil. Koloman Juhász, preot rom.-cat. în Sân-Petru-Mare (Banat).* Fasc. 8-9 din seria de studii *Deutschtum und Ausland. Münster imn Westfalen.* VIII+333 pag. Cu un indice bogat: cu 28 planșe și cu o hartă, în *Revista Teologică*, 1930, XX, nr. 7-8, p. 333-334.
- *Șase documente și câteva cuvinte despre protopopul Dimitrie Stoichescu-Petrovici,* în *Revista Teologică*, 1931, IV, nr. 2, p. 149-154.

- *O explicație - în loc de Prefață*, în *Revista Teologică*, 1931, XXI, nr. 5, p. 199-202.
- *Das Tschanad - Temesvarer bistum im frühen Mittelalter: 1300-1307*, de *Dr. theol. Et phil. Coloman Iubász*. Fasc. 8-9 din publicația *Deutschum und Ausland. Münster i. W.* Cuprinde XII + 368 pag., cu 22 planșe și o hartă, 1931, în *Revista Teologică*, XXI, nr. 7-8, p. 343-344.
- *Călugării Visarion și Sofronie și mucenicii Ortodoxiei din Ardeal*, Sibiu, 1932, 36 p.
- *Rânduiala sfintei mărturisiri la români, însemnări rituale. Cu două anexe: ritualul sârbesc (1524), și românesc (1681)*, Cernăuți, 1933, 44 p. [*Candela*, XLIII, 1932].
- *Bogomilismul și românii*, Sibiu, 1933, 14 p. [*Revista Teologică*, 1933, XXIII, nr. 1-2, p. 49-58; nr. 3, p. 113-120; nr. 4, p. 159-165].
- *Schیțe din trecutul românilor arădeni din veacul al XVIII-lea*, Arad, 1934.
- *Dr. Georgiu Popa un om de școală și cultură*, Arad, 1934, 135 p.
- *Episcopul unit S. Vulcan, marele prigonitor al ortodoxiei*, în *Revista Teologică*, 1934, XXIV, nr. 9-10, p. 305-314.
- *Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț. Pagini mai ales din istoria românilor crișeni (1830-1840)*, Arad, 1935, XXX + 702 p. [Rec. Cornelia Bodea, în *Revista istorică*, 1935, XXI, p. 383; N. Iorga, în *RHSEE*, 1936, XIII, p. 90].
- *Ortodoxia românească. Martiriu și aspirații de viitor. Conferință*, Sibiu, 1935, 19 p. [*Revista Teologică*, 1935, XXV].
- *Catedrala întregirii neamului*, în *Revista Teologică*, 1935, XXV, nr. 11-12, p. 429-435.
- *Despre unirea bisericii anglicane cu bisericile ortodoxe de Georgius Leicester Marriott A. M.*, în *Revista Teologică*, 1935, XXV, nr. 5-6, p. 250-259.
- *Ortodoxia românească - Martiriu și aspirații de viitor*, în *Revista Teologică*, 1935, XXV, nr. 7-8, p. 288-304.
- *Comercianții greci în părțile ungurene și în special în ținutul Aradului*, în *Fraților Alexandru și Ion Lapedatu*, București, 1936, p. 228-248.

- *Ce ne spune o „Pravilă” de la Arad* [Pravila de la Târgoviște, 1652], în *Hotarul*, 1936, 3, nr. 2-3, p. 25-27.
- *Sfânta și dumnezeiasca liturghie în lumina unor rugăciuni ale Sf. Biserici ortodoxe - cu câteva lămuriri și povețe*, Arad, 1936, 63 p.
- *Omagiu și recunoștință - P. S. Sale episcop Nicolae Colan*, în *Revista Teologică*, 1936, XXVI, nr. 7-10, p. 239-240.
- *Câteva cuvinte actuale despre sf. Biserică. Predică ocazională: 2 august 1937*, Brad, 1937, 23 p.
- *O rătăcire de îndreptat în legătură cu numirea și rosturile „catedralelor”*, în *Revista Teologică*, 1937, XXVII, nr. 7-8, p. 273-277.
- *Începuturile publicisticii bisericești de la Arad. 1869-1871*, Arad, 1937, 17 p. [*Biserica și Școala*, 1937, 61, nr. 22, p. 192-194; nr. 25, p. 216-218].
- *Problema „săcuiască” sub raport confesional. Câteva considerații și remarci statistice*, Sibiu, 1938, 18 p. [*Revista Teologică*, 1938, 28, nr. 7-8, p. 303-318].
- *Arhivele arădene*, în *Hotarul*, 1938, 5, nr. 1-2, p. 27-31.
- *Școale și lucruri de la Beiuș*, în *Legea Românească*, 1939, 19, nr. 4, p. 46-52; nr. 5, p. 62-68; nr. 9, p. 118-120.
- *În legătură cu Sinodul dela Florența (1439) - Note fugare în legătură cu opera lui Samuil Klein*, în *Revista Teologică*, 1939, XXIX, nr. 7-8, p. 281-294.
- *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice-politice ulterioare*, Arad, 1940, 256+320 p.
- *Amintiri de acum douăzeci de ani despre alegerea de mitropolit*, în *Revista Teologică*, 1940, XXX, nr. 5-6, p. 156-162.
- *Un vechi Molitvenic manuscris din Bihor în legătură cu alte Molitvenice*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1941, 59, nr. 9-10, p. 536-576.
- *Memorii. Din viața mea. Făcute și pățite, spuse ca să învețe și alții*, prefață de pr. Constantin Jinga, Timișoara, 1999. [Ediții: *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorico-politice ulterioare*, Arad, 1940, Timișoara, 2006.]

Printre cei care au fost preocupați de investigarea vieții și activității lui Gheorghe Ciubandu pot fi amintiți:

- T. Botiș, *Istoria Școlii normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic ort. rom. din Arad*, Arad, 1922, p. 651.
- Pr. Grigorie Marcu, *Părintele Ciubandu*, în *Revista Teologică*, XXXVII, 1947, 5-6, p. 197-199.
- Ștefan Lupșa, *Iconom Stavrofor dr. Gheorghe Ciubandu*, în *Telegraful Român*, XCV, 11 mai 1947, nr. 17-18, p. 1.
- Gheorghe Lițiu, *O lacrimă pentru părintele dr. Gheorghe Ciubandu*, în *Biserica și Școala*, an LXXI, nr. 20, 11 mai 1947, p. 146.
- Pr. Dr. Gh. Lițiu, *Rugăciunea de la Alba Iulia*, în *Mitropolia Banatului*, XVIII, nr. 10-12, 1969, p. 683-688.
- Eduard I. Găvănescu, *Protopopul Dr. Gb. Ciubandu*, în *Mitropolia Banatului*, 1975, nr. 4-6.
- Eduard I. Găvănescu, *Părintele Gheorghe Ciubandu. La centenarul nașterii sale (1875-1975)*, în *Mitropolia Ardealului*, XX, 1975, 9-10, p. 675-680.
- Pavel Vesa, *Din corespondența preotului dr. Ștefan Lupșa cu preotul dr. Gheorghe Ciubandu*, în *Arca*, Arad, II, nr. 12 (23), 1991, p. 13-14.
- Pavel Vesa, *Biblioteca preotului Gheorghe Ciubandu în lumina corespondenței*, în *Relief*, Arad, nr. 24-26, 1994, p. 15.
- Mircea Timbuș, *Protopopul dr. Gheorghe Ciubandu, inițiatorul organizării arhivelor arădene*, în *Aradul Cultural*, 1996, 3, nr. 2, p. 28-31.
- Pavel Vesa, *Dialog epistolar (I) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciubandu*, în *Cele Trei Crișuri*, Oradea, s.n., VII, 11-12 (80-81), noiembrie-decembrie 1996, p. 6-7.
- Pavel Vesa, *Dialog epistolar (II) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciubandu*, în *Cele Trei Crișuri*, Oradea, s.n., VIII, 1-3 (82-83-84), ianuarie-martie 1997, p. 4.
- Pavel Vesa, *Din corespondența lui Roman Ciorogariu cu Gheorghe Ciubandu*, în *Teologia*, Arad, I, nr. 2, 1997, p. 108-115.
- Pavel Vesa, *Contextul istoric, bisericesc și cultural al apariției revistei „Biserica și Școala,”* în *Teologia*, Arad, I, nr. 3-4, 1997, p. 25-38.

- Mircea Timbuș, *Un promotor al organizării arhivelor arădene: protopopul dr. Gheorghe Ciubandu*, în *Revista Academiei Române*, 1997, 3, nr. 1-2, p. 153-156.
- Pavel Vesa, *Corespondența preotului dr. Gheorghe Ciubandu cu Academia Română*, în *Ziridava*, 1998, 21, p. 383-394.
- Nicolae Bocșan, *Gheorghe Ciubandu (1875-1947), istoric al Bisericii Ortodoxe Române*, în *Logos*, Cluj-Napoca, 2001, p. 300-306.
- Corneliu Pădurean, *Contribuția lui Gheorghe Ciubandu la cercetările de demografie istorică*, în *Teologia. Revista Facultății de Teologie Arad*, 2001, 5, nr. 2, p. 148-153.
- Pavel Vesa, *Gheorghe Ciubandu (1875-1947), istoric al Aradului*, în *Slujitor al Bisericii și al Neamului. Dr. Mircea Păcurariu*, Cluj-Napoca, 2002, p. 733-748.
- Radu Ardelean, Pavel Vesa, *Corespondența lui Ioan Lupaș cu Gheorghe Ciubandu*, în *Aradul Cultural*, 2002, nr. 1-2, p. 131-145.
- Mihai Săsăujan, *Teologii arădeni Dr. Gheorghe Ciubandu și Dr. Nicolae Popovici. Gândirea lor reformatoare și contribuția la conturarea principiilor de organizare bisericească în perioada interbelică*, în *Studia Historica et Theologica*, Iași, 2003, p.741-756.
- Pavel Vesa, *Biblioteca preotului dr. Gheorghe Ciubandu (1875-1947)*, în *Revista Teologică*, nr. 3, 2007.